



# IRÓK VALLOMÁSAI

## Harsányi Zsolt

Harmínkétéves. Nem lehet sebtében felsorolni munkáinak címét és számát. Rengeteget dolgozott, sok és nagy sikert látott már eddig, egészen bizonyos, hogy legigazibb sikerei még csak ezután következnek. Az utolsó esztendőben aratta egyik legszebb írói diadalát a *Vén gazember* átdolgozásával s ugyanakkor a *Három grácia* és a *Pompadour* című operetteknek magyar színpadra való átültetésével. Egy egész sör külföldi regény fordítójaként is ebben az esztendőben szerepel s a *Pesti Napló* most közli pompás, új, eredeti regényét. *Az arany hölöl, Harsányi Zsolt* a következőket mondja:

— Engem voltaképpen *nem Harsányinak hívnak*, hanem *Litterátinak*. A donációs faluról ragadt rajtunk valaha ez a név, amit hordok. Hordom a rend kedvéért, de magamban roppant büszke vagyok az igazi nevenre. A betű iránt való öröklött vonzódást jelenti ez, és aki felüti a nagy *Szimyei* idevonatkozó kötetét, rengeteg *Harsányit* találhat benne, például egyik ösömet, a hitvalló kálvinista prédikátort, akit *Karaffa* haláira ítélte, majd mégis gályarabságra



ítelték, mert kényelmetlen dolgokat írt, vagy például nagyapám, *Harsányi Pált*, aki munkatársa volt *Kossuth* országgyűlési lapjának, a *Képzőművészeti Társulat* igazgató-elnöke volt, *Molière-t* fordított és *Kazineyval* vitázott.

— Apám kissé kiütött a vonalból. Nem a betű vonzotta, hanem a képzőművészet: festett és szobrokkal próbálkozott. Tragikus ember volt, teljes mintája a múlt század második felében lehanyatlott köznemesi osztálynak tehetségeivel és halálos hibáival együtt. Feltűnően szép, szálás, karesú férfi volt, pompás lovas, nagy cigányozó és ivó, noha mind-ebben nem teltett igazi kedve. Ahogy hajnalló gyerekkoromra visszanezék, rajongó emlékeimből úgy nő ki, mint az elátkozott ember, aki keres valamit, csak azt nem tudja, mit. Az ő apjának még négy-

# Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: .....

Cím: *Írók vallomásai.*

*Harsányi Zsolt*

Forrás: *Magyarország*

Bp

(Hely)

1924. 6. 15.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

ezer holdja volt, neki egy szép napon már ott kellett hagynia a tizenhárom jász-kun huszárezredet, beállt gyárba hivatalnoknak, ott technikai képzettség nélkül hamarosan annyira vitte, hogy egy hasonló gyárba, Egerbe meghívták vezérigazgatónak, bámulatos találmányokon dolgozott, jót állt másokért, könnyelmű volt, a pénz mibenlétét soha nem sejtette és mikor egyszer meghalt, négy apró gyereket hagyott az özvegyére, egyebet a világon semmit. Gazdag rokonokat, persze. A gazdag rokoni kezek, amelyek azelőtt hej, de szeretetteljesen tudtak ölelgetni, most hirtelenül védekezően kifelé fordult tenyérrrel válaszoltak. Itt a nagy tanulság fajtám számára: zsidó családnak ez másként szokott esni.

— Én akkor tizenkésztendős voltam és elkezdtem kenyeret keresni. Rettenetes sokat dolgoztam. Nyolevtől egyig iskolában voltam, akkor hamar lenyeltem az ebédet és kettőtől nyoleig hat különböző osztálytársamnak vagy még kisebb gyerekeknek adtam órát. És elkezdődött bennem nem a magam, hanem a fajtám világnézet-revideálása. Mint a farkasok érdekébe vetett gyenge kölyökkutya, megtanultam, hogy a dalaás tréfák ideje elmúlt: itt életről és halálról van szó, fogak harapásáról és körmök marcangolásáról. Az otthonomban ösök képei és a hajdani kastély-daridók apró történetei még felsajogtak néha, de az élet gyilkosan és kegyetlenül korbácsolt a meztelen lét primitív védelmére, a nyitott szemű józanságra. Ahogy visszanezék, szinte visszakiváncokozom ebbe a megveszekedett, férfias, egész harcba. *Szép harc volt, megharcoltam.* És velem együtt harcolt példátlan hősiességgel, éjjel sem alvó gondokkal az édesanyám, akinél jobban nekem a történelem egy hőse sem imponál. De mire a kolozsvári egyetemig eljutottam, ez a munka megboszulta magát. *Halálosan elfáradtam.* Képtelen voltam akár a kezemet is munka céljából felemelni. Előadásra nem jártam (az egyetlen *Meltzl* Hugó

órai gyönyörködtettek), könyvnek, jegyzetnek színét sem láttam. Csak képes voltam a szobámban leülni egy székre és órák hosszat magam elé bámulni.

— Hogy művészi hivatottság van bennem, arra eladdig nem figyeltem. A bennem lakó kis cinege azért kicsipogta magát: erős és tömör szopránhangom volt, mint alsóbb gimnazistának és az egri ciszterciák templomának kórusán a tömjénillat, a lilareflexű sárga oltárgyertyák, a színes ablakok felejtethetetlen hangulatában úgy kiénekeltem magam, hogy szebb percek *Carusónak* sem lehettek. Nagy-

szerű ember volt az énekitanárunk: *Küzdő Aurél.* Hogy a muzikalitásom korán jó fejlődési utat kapott, azt neki köszönhetem. Mikor pedig a hangom eltűnt, akkor *a matematikában éltem ki magam*, amely nekem — mint ezt igazi matematikusok meg fogják érteni — a legpoétikusabb gyönyöröségeket okozta. Matematikatanáromra, *Perényi Kandira*, forró fiúi szeretettel gondolok vissza. És még *keőbb sem akartam író lenni*, mikor mint

*a sárospataki kollégium nyolcadikos gimnazistája megnyertem az Akadémia Kazinczy-díját.*

Aranyakat kaptam és *az aranyak nagyon kellettek.* Apró verseket gyakran írtam *a magam mulatságára*, — barátaim olvasták őket, de sem a jó, sem a rossz kritika nem érintett, *lényegtelennek találtam, hogy mi lesz a verssel, ha egyszer már meg van írva.* Közben hányt-vetett az élet, *másolásból éltem.* *Désen* bankhivatalnok voltam, olykor a legvégső oblomovizmus martaléka gyanánt inkább nem ettem, csakhogy aktívnak ne kelljen lennem, *de hogy író legyek, az nem jutott eszembe.* Sokkal inkább *olvasó akartam lenni.* Válogatás nélkül feltaltam mindent, ami a kezembe került. És már volt kedves íróm: *Hellai Jenő.* Akkor nem vettem észre, most már tudom, mennyire hatott rám legfogékonyabb éveimben. És később mint a villám lecsapott rám *Ady* Endre megjelenése. Villogó szemmel, reszkető kézzel

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

*Harsányi Zsolt*

Idő

"1924"

Személy

estem neki minden új versenek, hallatlanul felizgattott, hosszú ideig képtelen voltam másra gondolni, mint az ő verseire, *valóságos kábulatban éitem tőlük.*

— Egy szép napon Vass Béla egyetemi tanuló-társam, aki most középiskolai tanár Budapesten, izgatottan rohant hozzám Kolozsváron, hogy az *Előre* című krajeáros ipareszlaphoz szerkesztőt keresnek. Huszonkétéves voltam, soha még behűlről nem láttam sem szerkesztőséget, sem nyomdát. Az állást nem akartam vállalni. De Vass Béla *valóság-gal terrorizált.* Akkor már benső jóbarátom volt Török Gyula, a fiatalon elhalt regényíró, aki hozzám hasonló körülmények között tusakodott az élettel és egyelőre piktor akart lenni. Őt is odavettem és mindkettőnk családján megesezt az a nagy szűgyen, hogy nem végeztük az egyetemet a diploma és az állami nyugdíj érdekében, hanem

*szörnyűséges módon riporterek lettünk.*

— Én már akkor ezt a szűgyent nem igen figyeltem. Rájöttem, hogy van bennem egy képesség, amellyel sokkal hamarabb lehet pénzt szerezni, mint a megszerzendő diplomával. És én

*ráléptem a megalkuvó író útjára, mielőtt még író lettem volna.*

Az ízlésem már megvolt, az irodalmi mű élé már a legnagyobb igényeket állítottam, *tudtam jól, hogy szemetet írok a tollal, amelyet szentnek kellene tartanom.* De vállaltam a vidéki hírlapírást minden borzalmával együtt, később már szerkesztője lettem Erdély politikai napilapjának, az *Ujságnak* és a kolozsvári *Ince* Sándorral összeharatókozván, színházi hetilapot alapítottam vele. Írtam színházi tréfákat, bökverseket, darabismertető kommunikéket, vezéreiket, rendőri hírt, tenyészállatvásárt, még hirdetést is. *Massza dolgában mindig órási munkaerő voltam.* Ince aztán felhozta Pestre a lapját és én hiába akartam volna társadalmi szűlak kelvéért ott maradni, erőszakkal engem is felhozott. *Nélküle most is ott volnék Kolozsvárott.*

— Ami azóta történt velem, az elég nyilvános volt. Én csak meg szeretném magyarázni, hogy *ott Kolozsvárott már eldött irodalmi pályafutásom különös keltőssége.* Az ipari munkát az írásban nem tartottam ugyan szűgyenletesnek, de dicsőnek sem. És ha kilevegőttem a fejből a kenyérkereső tollforogtatás fáradságát.

*valahogyan valami becsülétsébe adósságot vettem leróni azzal, hogy magamnak írjak olyat, ami szűplőtelen és magasrendű.*

Így csinálom most is. Nem író vagyok, hanem két különböző író.

*Annak a rengeteg soknak, amit papírra vetek, tálynyomó része kenyérkereset.*

Az isten megajándékozott, de ugyanakkor meg is vert azzal, hogy a verselési készségem előtt alig vannak akadályok, a prózám pedig valóságos gyorsasággal folyik. Az ilyen tulajdonságok a munkájából élő magamfajta embert a darabfordításra,

meg az operettverselésre viszik.

*Igyekszem mindezt tisztességesen csinálni, mint a becsületes kereskedő, aki jó árut ad a pénzért.*

De alapjában véve mi közöm van nekem mindehez? *Ez nem én vagyok,* ezek tisztességesen áruba bocsátott képességeim. Egyáltalában nem resteltem ezt, inkább elmosolyodom, mikor ugyanaz az újság az egyik hasábon az ország minden polgárát a legke-

ményebb munkára szólítja fel, a másik hasábon pedig sokallja tömegteljesítményeim.

*Ne ezt nézzék a számonkérők, hanem azt a pár versemet, novellámat, és egyéb írásomat, amivel legmagamát azonosítom.*

És csak szűveskedjék még egy kicsit várni, majd még jobban nekifekszom. Nekik könnyebb várni, mint nekem, aki harminchétéves vagyok, de már annyit dolgoztam, hogy éppen az idén ünnepelehetném meg munkásságom huszonöt esztendő jubileumát, ha akarnám. A dolog úgy kezd fordulni, hogy egyre kevésbé vagyok kénytelen ipari munkát folytatni. *Sorsom jól alakul, kedves és szeretett otthonom van, igazi életárs áll mellettem, az élet primitív szűkségletei már nem kínoznak.*

*És sok nagy és szép terv érik a fejemben.*

— Irodalmi hitvallásom? Erősen liberális: *egy mással merőben ellenkező irányokat egyszerre tudok szeretni. Csak jó legyen, amiről szó van.* Ha például a fiatalokról beszélünk, el vagyok ragadtatva Erdélyi József verseitől, de nem kis izgalommal nézem, hogyan igyekeznek Szabó Lőrinc új formákat csinálni magának.

*A színházat mindenesetre a regény és a vers mögé sorozom.*

Kényszerűségből tanultam meg és ha megtanultam, akkor igen nagy hálával *Hovosi* Sándort vallom mesteremnek.

— A politika sohasem érdekelt, sőt mivel a társadalmi osztályom tragédiáját látom benne, egyenesen irtózom tőle. A közélettel szemben egyetlen kötelességet érzek magamban: szerény erőmhöz képest irodalmi működésomban megmutatni a magyar köznemesség ragyogó tulajdonságait, öneki magának megmutatni végzetes és borzasztó hibáit. Itt elvesztem objektívitásomat és megvallom, hogy én a magyar dsentri embereit mód nélkül szeretem. Ők egyelőre nem nagyon értik, amit mondok. *Liberális felbolondnak tartanak és zsidó-bérencnek.* Nem tesz semmit. Volt nekem egy ösapám, aki a legényeivel elment *Rákóczi* György zászlaja alatt hadakozni Lengyelországba. Mikor onnan megért, asszonyt ho-

zott magával, ösanyámat, lengyel nőt, akinek a szűvát senki sem értette, még a neve sem maradt fenn, csak temételen kincséről, amelyeket magával hozott, *Kinéses Kalárának* nevezte el a falu népe. *Kinéses Kalára* némán járt-kelt a szűbákban, azt tartották róla, hogy bolond. Úgy is halt meg az idegenből jött asszony, hogy holtáig nem beszélt senkivel. *Én is idegenből jövök: józan munka modern és friss világából és egyelőre engem sem ért a falu népe. De én nem akarok így meghalni! ...*